

EURÓPSKA
KOMISIA

VYSOKÝ PREDSTAVITEĽ
ÚNIE PRE
ZAHRANIČNÉ VECI
A BEZPEČNOSTNÚ POLITIKU

V Bruseli 25. 3. 2020
JOIN(2020) 5 final

SPOLOČNÉ OZNÁMENIE EURÓPSKEMU PARLAMENTU A RADE

Akčný plán EÚ pre ľudské práva a demokraciu na roky 2020 – 2024

1. Úvod

Európska únia (EÚ) je založená na pevnom záväzku podporovať a chrániť ľudské práva, demokraciu a právny štát. Tento záväzok je stredobodom jej činností vo vnútornom prostredí, ako aj vo vzťahoch s inými krajinami a regiónmi. V súlade so strategickým programom na roky 2019 – 2024, ktorý prijala Európska rada, a politickými usmerneniami pre Európsku komisiu na roky 2019 – 2024 má EÚ strategický záujem na presadzovaní svojho **celosvetového vedúceho postavenia** v oblasti ľudských práv a demokracie s cieľom priniesť hmatateľné výhody ľuďom na celom svete. Dost' veľa sa už podarilo dosiahnuť. EÚ sa stala koordinovanejšou, aktívnejšou, viditeľnejšou a účinnejšou v spolupráci s tretími krajinami a v činnosti na ich území a výraznejšie sa angažovala na multilaterálnej úrovni od prijatia strategického rámca EÚ pre ľudské práva a demokraciu v roku 2012¹, prvých dvoch akčných plánov EÚ v oblasti ľudských práv a demokracie (2012 – 2014 a 2015 – 2019)², vymenovania prvého osobitného zástupcu EÚ pre ľudské práva (OZEÚ) v roku 2012 a prijatia záverov Rady o demokracii z roku 2019³.

EÚ je v meniacom sa geopolitickom prostredí naďalej neochvejným zástancom ľudských práv a demokracie. Nové geopolitické súperenie iba zdôrazňuje jej úlohu spoľahlivého, stabilného partnera a lídra multilaterálneho poriadku založeného na pravidlách. Celkový obraz v oblasti ľudských práv a demokracie je vo všeobecnosti zmiešaný: aj keď došlo k veľkému pokroku, pozornosť treba venovať otázke potláčania univerzálnosti a nedeliteľnosti ľudských práv a zhoršeniu situácie, pokiaľ ide o demokratické zriadenie. Po technickej stránke sa blížime k novej paradigme vyznačujúcej sa čoraz badateľnejším rozšírením ľudských schopností strojmi. V popredí stojí nová technika (najmä umelá inteligencia), ktorá prináša nové možnosti, ale aj hrozby. Ľudské práva sú zároveň čoraz viac prepojené s globálnymi environmentálnymi výzvami, ako je zmena klímy. Dozrel teda čas na to, aby EÚ predostrela **nový geopolitický program v oblasti ľudských práv a demokracie**.

Vychádzajúc z akčného plánu EÚ pre ľudské práva a demokraciu na roky 2015 až 2019 sa ako dôležitá javí potreba pretaviť dlhodobý záväzok EÚ v oblasti ľudských práv a demokracie do obnoveného operatívneho programu. Cieľom tohto oznámenia je predložiť nový akčný plán pre ľudské práva a demokraciu. Určujú sa v ňom ambície a priority na nasledujúcich 5 rokov v tejto oblasti vonkajších vzťahov a prispeje k dosiahnutiu **silnejšej Európy vo svete**. Akčný plán je jedinečný v tom, že je jediným nástrojom svojho druhu, keďže je zameraný na presadzovanie programu založeného na hodnotách na svetovej scéne.

V tomto spoločnom oznámení sa navrhuje:

- posilnenie **vedúcej úlohy** EÚ pri presadzovaní a ochrane ľudských práv a demokracie na celom svete,
- stanovenie **ambícií** EÚ, určenie **priorít** a zameranie sa na **implementáciu** so zreteľom na geopolitické zmeny, digitálnu transformáciu, environmentálne výzvy a zmenu klímy,
- maximalizácia úlohy EÚ v celosvetovom meradle prostredníctvom rozšírenia súboru **nástrojov v oblasti ľudských práv**, jeho kľúčových nástrojov a politík, ako aj
- podpora **jednotnej a prepojenej** EÚ presadzovaním účinnejších a súdržnejších

¹ https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/131181.pdf.

² https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/eu_action_plan_on_human_rights_and_democracy_en_0.pdf.

³ <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-12836-2019-INIT/en/pdf>.

Komisia a vysoký predstaviteľ súbežne s týmto oznámením podľa článku 22 ods. 2 Zmluvy o Európskej únii (ZEÚ) predkladajú Rade spoločný návrh, podľa ktorého by Rada mala vydať odporúčanie pre Európsku radu, aby prijala rozhodnutie, ktorým by sa oznámenie a akčný plán prijali ako rozhodnutie Európskej rady o strategických záujmoch a cieľoch Únie v zmysle článku 22 ods. 1 ZEÚ. Takéto rozhodnutie Európskej rady by Rade umožnilo prijať osobitné vykonávacie opatrenia pre akčný plán podľa článku 31 ods. 2 ZEÚ.

2. ČORAZ VÄČŠIE VÝZVY V OBLASTI ĽUDSKÝCH PRÁV A DEMOKRACIE: VOLANIE PO UPEVNENÍ POZÍCIE EÚ AKO LÍDRA

V posledných rokoch bola EÚ vo svojom konaní viac strategická, svoju politickú silu a súbor nástrojov v oblasti ľudských práv účinnejšie využívala na riešenie porušovania ľudských práv a presadzovanie demokratických a odolných spoločností, ktoré žijú v mieri. V krajinách a regiónoch, v ktorých boli ľudské práva pod tlakom, prispela k dosiahnutiu **významného pokroku** tým, že presadzovala inovatívne zapájanie sa v oblasti hospodárskych a sociálnych práv a investície v tejto oblasti a zároveň poskytovala výdatnú politickú a finančnú podporu na ochranu a posilnenie obhajcov ľudských práv, občianskej spoločnosti a mediálnych aktérov. Na fórach Organizácie Spojených národov (OSN) pre ľudské práva zohrávala vedúcu úlohu pri presadzovaní rezolúcií týkajúcich sa jednotlivých krajín a tematických iniciatív budovaním tematických a prierezových regionálnych koalícií, napr. s Organizáciou islamskej spolupráce. Medziregionálna iniciatíva „Pozitívne príbehy o ľudských právach“ posúva EÚ do popredia úsilia o obživenie príbehu ľudských práv vďaka propagácii príbehov o úspechu.

V oblasti ľudských práv však stále existujú rozsiahle výzvy. Ľudské práva a demokracia musia v mnohých krajinách po celom svete odolávať veľkému náporu. Čoraz viac sú ohrozené aj základné slobody, ako sú sloboda prejavu, sloboda zhromažďovania a sloboda médií. Vplyv **systémového úsilia o oslabenie zásad právneho štátu, obmedzenie občianskeho a politického priestoru** a oslabenie **multilaterálneho poriadku založeného na pravidlách** sa ešte vyostřil v dôsledku toho, že niektorí tradiční partneri EÚ ustúpili od aktívnej podpory a obrany ľudských práv a demokratických hodnôt. Ilustrujú to niektoré trendy, okrem iného aj:

- zužovanie priestoru pre občiansku spoločnosť,
- oslabovanie právneho štátu,
- nárast hrozieb pre integritu volieb a demokratické procesy,
- nárast zastrašovania novinárov a ohrozovania nezávislých médií,
- nárast použitia násilia proti obhajcom ľudských práv a nárast ich zastrašovania (za posledné tri roky bolo zaznamenaných viac ako 2 600 útokov),
- rozšírená beztrestnosť v prípadoch porušovania ľudských práv a útoky na úlohu Medzinárodného trestného súdu,
- porušovanie medzinárodného humanitárneho práva v ozbrojených konfliktoch, a to aj v Sýrii, Jemene a v Južnom Sudáne,
- rastúci odmietavý postoj k právam žien a rodovej rovnosti, ako aj

- pretrvávajúce zneužívanie pracovných síl vrátane detskej práce.

Transformácia spojená s príchodom digitálneho veku prináša okamžité nové príležitosti a výzvy. Digitálna technika môže prispieť k pokroku v oblasti ľudských práv a demokratizácie tým, že uľahčí účasť verejnosti, zvýši zodpovednosť verejnej správy tým, že umožní monitorovanie a dokumentovanie porušovania a zneužívania, podporí rozvíjajúci sa internetový aktivizmus, informovanosť a prístup k vzdelávaniu a informáciám, uľahčí hospodárske a spoločenské začlenenie, ako aj prístup ku kvalitným verejným službám. Môže však naopak podporiť aj zneužívanie v podobe nezákonného obmedzovania pohybu a prejavu. Platformy sociálnych médií sa využívajú na cielené šírenie dezinformácií a nenávistných prejavov, ktoré často porušujú právo na súkromie a podkopávajú demokraciu i ľudské práva. Zneužívanie nových technológií vrátane umelej inteligencie nesie riziko zvýšeného monitorovania, kontroly a represie. V niektorých krajinách je už hromadné sledovanie občanov realitou. Dáta a algoritmy sa môžu vedome i nevedomky použiť na diskrimináciu jednotlivcov a skupín, čo vedie k zosilneniu spoločenských predsudkov.

Ďalšia kľúčová transformácia pramení z globálnych environmentálnych problémov, ako sú degradácia životného prostredia, znečistenie a **zmena klímy**. Prepojenie medzi týmito výzvami a ľudskými právami je čoraz jasnejšie. Mladí ľudia sa ozývajú hlasnejšie. Občianska spoločnosť a environmentálni obhajcovia ľudských práv zohrávajú kľúčovú úlohu, keď upozorňujú na porušovanie ľudských práv a volajú po opatreniach na ochranu planéty a jej klímy. Zabezpečenie udržateľnej budúcnosti v oblasti životného prostredia je kľúčovým cieľom, ktorý sa ťahne naprieč tradičnými líniami hospodárstva a bezpečnosti, ako aj vnútornými a vonkajšími rozmermi politiky. Negatívne vplyvy degradácie životného prostredia a zmeny klímy môžu znásobiť súvisiace výzvy a ohrozujú celý rad práv – v oblasti zdravia, potravy, vody, všeobecného vzdelania a dokonca samotného života.

Zároveň došlo k prehĺbeniu konfliktov a objavujú sa aj nové nebezpečenstvá. Konflikty a nestabilita ohrozujú živobytie miliónov ľudí na celej planéte a svet zaznamenáva najvyšší počet vysídlených osôb v histórii. Investovanie do ľudských práv, demokracie a zásad právneho štátu je najlepší spôsob, ako sa dá zabezpečiť, aby spoločnosti neskĺzli do krízy. Ľudské práva a demokracia musia stáť v popredí úsilia EÚ v oblasti predchádzania konfliktom a riešenia kríz. Krízové situácie predstavujú osobitné výzvy pre účinné uplatňovanie a ochranu ľudských práv a sú skúškou pre fungovanie nášho demokratického zriadenia. Príklady ako pandémia COVID-19 poukazujú na naliehavú potrebu spoločného celosvetového úsilia a solidarity.

To znamená včasné zapojenie sa do riešenia porušovania ľudských práv a podpory demokracie aj prostredníctvom mediácie a predchádzania volebnému násiliu. Obnovený dôraz na ľudské práva a demokraciu podporí **odolnosť štátov a spoločnosti**. Keď sú zaručené občianske a politické, ako aj hospodárske, sociálne a kultúrne práva, prosperuje to bezpečnosti. Bez ľudských práv pre všetkých niet udržateľnej bezpečnosti. Kľúčom k tomu je zabezpečenie zodpovednosti a boj proti beztrestnosti.

Ciele agendy OSN do roku 2030 a ciele udržateľného rozvoja sú mimoriadnou príležitosťou na zabezpečenie toho, aby sa záväzok presadzovať inklúziu stal súčasťou podpory ľudských práv a demokracie na celom svete. Záväzok „**na nikoho nezabudnúť**“ je výzvou na posilnenie ľudských práv všetkých bez diskriminácie z akýchkoľvek dôvodov. Táto výzva je historicky najväčšia teraz, v čase rastúcej **nerovnosti** v dôsledku hospodárskych rozdielov, ktoré sú čoraz väčšími politicky zakorenené a rozdeľujú spoločnosť.

3. POHĽAD VPRED: NOVÝ AKČNÝ PLÁN EÚ PRE ĽUDSKÉ PRÁVA A DEMOKRACIU

V novom akčnom pláne sa stanovujú ambície EÚ a určujú sa priority činnosti v rámci piatich vzájomne prepojených a vzájomne sa posilňujúcich **oblastí činnosti**:

- I. ochrana a posilnenie postavenia jednotlivcov,
- II. budovanie odolných, inkluzívnych a demokratických spoločností,
- III. podpora globálneho systému pre ľudské práva a demokraciu,
- IV. nové technológie: využívanie príležitostí a riešenie výziev, ako aj
- V. plnenie cieľov prostredníctvom spolupráce.

Týchto päť oblastí činnosti sa rozpracuje v novom akčnom pláne s cieľom poskytnúť strategický a všeobecný smer. V akčnom pláne sa stanoví rámec pre delegácie a úrady EÚ spolu s veľvyslanectvami členských štátov s cieľom určiť konkrétne operatívne opatrenia na úrovni **krajiny, regiónu a na multilaterálnej úrovni** so zohľadnením miestnych okolností a špecifik.

Aby sa dosiahli výsledky v týchto nových piatich oblastiach činnosti, EÚ využije na podporu a ochranu ľudských práv, demokracie a právneho štátu **širokú škálu politík a nástrojov**, ktoré má k dispozícii. Patria k nim verejné diplomatické a komunikačné kampane, vyjadrenia a vyhlásenia EÚ, ale i tematické a osobitné rezolúcie týkajúce sa jednotlivých krajín na viacstranných fórach venovaných ľudským právam. Zahŕňajú aj diskretné nástroje diplomacie, ako sú *demarše*, politické dialógy, pravidelné dialógy o ľudských právach a dialóg o odvetvovej politike. V priebehu rokov sa ukázalo, že dialógy o ľudských právach s čoraz väčším počtom krajín sú kľúčovým nástrojom presadzovania programu EÚ v oblasti ľudských práv v jej širších politických vzťahoch.

V tomto novom svete je mimoriadne dôležité o ľudských právach komunikovať. Stále je síce potrebné vystupovať proti porušovaniu ľudských práv, no nevyhnutné je aj šírenie pozitívneho príbehu ľudských práv. Táto úloha si v polarizovanom informačnom prostredí, v ktorom čoraz významnejšiu úlohu zohrávajú sociálne médiá, vyžaduje konsolidované úsilie.

Nový akčný plán využije **možnosti, ktoré ponúka nový viacročný finančný rámec (VFR)**, predovšetkým väčšiu flexibilitu, s cieľom zabezpečiť súdržnosť spolupráce medzi jednotlivými krajinami s podporou organizácií pôsobiacich v oblasti ľudských práv a občianskej spoločnosti. Na náhle zlepšenie alebo zhoršenie stavu v oblasti ľudských práv a demokracie by EÚ mala reagovať prispôbením rozsahu a vyvážením svojej podpory určenej vládny inštitúciám a občianskej spoločnosti.

Hlavným cieľom akčného plánu bude zlepšiť **súdržnosť a odstrániť bariéry medzi vnútornou a vonkajšou politikou**. EÚ zintenzívni úsilie o začlenenie ochrany ľudských práv, demokracie a právneho štátu do všetkých oblastí vonkajšej činnosti. Posilnia sa napríklad synergie medzi obchodnou politikou a politikou v oblasti ľudských práv opierajúc sa o prácu v oblasti dohôd EÚ o obchodných preferenciách. Ľudské práva budú začlenené aj do vnútorných politík, najmä v prioritných oblastiach vytýčených v zelenej dohode, ako napríklad v oblasti životného prostredia, ale aj v oblasti migrácie a bezpečnosti, pričom prístup k rozvoju založený na právach sa rozšíri aj na ďalšie oblasti vonkajšej politiky.

EÚ sa bude usilovať o to, aby bola **pohotovejším a efektívnejším aktérom**, pokiaľ ide o ľudské práva na úrovni jednotlivých krajín, teda tam, kde je to najdôležitejšie. Cieľom nového akčného plánu bude posilniť postavenie aktérov v teréne. Vedúci delegácií EÚ zohrávajú v tejto súvislosti dôležitú úlohu ako propagátori a podporovatelia ľudských práv a demokracie, a táto ich úloha sa bude ďalej rozvíjať. Občianska spoločnosť je naďalej kľúčovým partnerom v dosahovaní udržateľnej zmeny a pri monitorovaní a vyhodnocovaní pokroku.

Účinné plnenie akčného plánu si bude vyžadovať **jednotnejší prístup**, a to aj s členskými štátmi, aby sa zabezpečila väčšia súdržnosť a významnejší vplyv zapojenia EÚ na všetkých úrovniach a vo všetkých nástrojoch a politických oblastiach. Osobitný zástupca EÚ pre ľudské práva bude v súlade so svojím mandátom naďalej kľúčovým politickým aktérom a aj ďalej bude zohrávať ústrednú úlohu pri usmerňovaní dynamického plnenia akčného plánu s cieľom dosiahnuť udržateľný pokrok.